Ανθρωπιστικός και Θεανθρώπινος πολιτισμός († Αρχιμ. Ιουστίνος Πόποβιτς, 1894-1979)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 15 Οκτωβρίου, 2009

...Ο Θεάνθρωπος μεταμορφώνει πρώτον την ψυχήν και κατόπιν το σώμα. Η μεταμορφωμένη ψυχή μεταμορφώνει το σώμα, δηλαδή μεταμορφώνει την ύλην.
Ο σκοπός του θεανθρωπίνου πολιτισμού είναι να μεταμορφώση όχι μόνον τον άνθρωπον και την ανθρωπότητα, αλλά δι' αυτών και όλην την κτίσιν. Αλλά πώς δύναται να πραγματοποιηθή ο σκοπός αυτός; Μόνον με τα θεανθρώπινα μέσα. Αυτά δε είναι αι ευαγγελικοί αρεταί: πίστις και αγάπη, ελπίς και προσευχή, νηστεία και ταπείνωσις, πραότης και ευσπλαχνία, φιλοθεΐα και φιλανθρωπία. Ο ασκών τας αρετάς αυτάς οικοδομεί την θεανθρωπίνην ορθόδοξον κουλτούραν και τον πολιτισμόν. Ο πράττων τας αρετάς αυτάς άνθρωπος μεταβάλλει την ψυχήν του από άσχημον εις εύμορφον, από σκοτεινήν εις φωτεινήν, από αμαρτωλήν και ζοφοειδή εις Χριστοειδή. Το δε σώμα του μεταβάλλει εις πλαίσιον το οποίον πλαισιώνει την Χριστοειδή ψυχήν του.

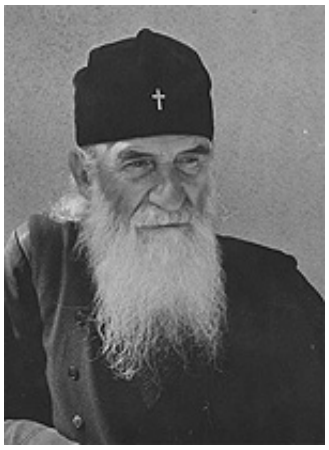

Διά της ασκήσεως των ευαγγελικών αρετών, ο άνθρωπος αποκτά την εξουσίαν επί του εαυτού του και επί της φύσεως. Διώκων την αμαρτίαν από μέσα του και από τον κόσμον, ο οποίος τον περιβάλλει, ο άνθρωπος εκδιώκει ταυτοχρόνως την αγρίαν και καταστρεπτικήν δύναμιν, μεταμορφώνει ολοτελώς και τον εαυτόν του και τον κόσμον, δαμάζει την φύσιν και εντός του και γύρω του. Τα καλύτερα παραδείγματα του γεγονότος τούτου είναι οι Άγιοι: Αγιασθέντες ούτοι και μεταμορφωθέντες διά της ασκήσεως των αρετών, αγιάζουν και μεταμορφώνουν και την φύσιν ολόκληρον. Πολυάριθμοι είναι οι Άγιοι, τους οποίους διηκόνουν τα άγρια θηρία, οι οποίοι μέ

μόνην την εμφάνισίν των εδάμαζον τους λέοντας, τας άρκτους και τους λύκους. Η συμπεριφορά των προς την φύσιν ήτο και είναι προσευχή, πραότης, ευσπλαγχνία, τρυφερότης, συμπεριφορά χωρίς καμμιά τραχύτητα, σκληρότητα, αγριότητα και εχθρότητα.

Την βασιλείαν του Θεού επί της γης, την ορθόδοξον πολιτείαν, δημιουργεί όχι εξωτερική, βιαία, μηχανική επιβολή, αλλά εσωτερική, ελευθέρα, προσωπική αποδοχή του Κυρίου Ιησού, διά της ακαταπαύστου ασκήσεως των ευαγγελικών αρετών. Διότι η βασιλεία του Θεού δεν έρχεται διά των εξωτερικών ορατών οδών, αλλά διά των εσωτερικών, πνευματικών αοράτων τοιούτων. Ο Σωτήρ είπεν: «ουκ έρχεται η βασιλεία του Θεού μετά παρατηρήσεως ουδέ ερούσιν, ιδού ώδε ή ιδού εκεί· ιδού η γαρ η βασιλεία του Θεού εντός υμών εστί» (Λουκ. 17. 20. 21)· δηλαδή, εντός της δημιουργηθείσης από τον Θεόν θεοειδούς ψυχής, εντός της ψυχής της ηγιασμένης υπό του Αγίου Πνεύματος. Διότι η βασιλεία του Θεού είναι «δικαιοσύνη και ειρήνη και χαρά εν Πνεύματι Αγίω» (Ρωμ. 14, 17). Ναι, εν Πνεύματι Αγίω και όχι εν πνεύματι ανθρώπου. Δύναται να είναι εν πνεύματι ανθρώπου τόσον, καθ' όσον ούτος θα πληρώση τον εαυτόν του με το Άγιον Πνεύμα, διά μέσου των ευαγγελικών αρετών. Ένεκα τούτου η πρώτη και μεγαλυτέρα εντολή της ορθοδόξου αγωγής και του πολιτισμού είναι: «ζητείτε πρώτον την βασιλείαν του Θεού και την δικαιοσύνην Αυτού και ταύτα πάντα προστεθήσεται υμίν» (Ματθ. 6, 33)· δηλαδή θα προστεθούν όλα τα αναγκαία διά την συντήρησιν του σώματος: η τροφή, το ένδυμα, η κατοικία (πρβλ. Ματθ. 6, 25-32). Όλα αυτά είναι μόνον συμπλήρωμα της βασιλείας του Θεού. Ο δε πολιτισμός της Δύσεως επιζητεί πρώτον αυτό το συμπλήρωμα. Εις τούτο έγκειται και η τραγικότης του, διότι κατηνάλωσε την ψυχήν του, μεριμνών περί των πραγμάτων. Ο δε αναμάρτητος Κύριος είπεν άπαξ διά παντός: «μη μεριμνάτε τη ψυχή υμών τί φάγητε και τί πίητε, μηδέ τω σώματι υμών τί ενδύσησθε... πάντα γαρ ταύτα τα έθνη επιζητεί· οίδε γαρ ο Πατήρ υμών ο ουράνιος ότι χρήζετε τούτων απάντων. Ζητείτε δε πρώτον την βασιλείαν του Θεού και την δικαιοσύνην Αυτού και ταύτα πάντα προστεθήσεται υμίν» (Ματθ. 6, 25, 32-33. Λουκ. 12, 22-31).

Τεράστιος είναι ο κατάλογος των αναγκών, τας οποίας ο σύγχρονος άνθρωπος επινοεί με πάθος. Και διά την ικανοποίησιν των πολυαρίθμων και χωρίς νόημα αναγκών των, οι άνθρωποι μετέβαλον αυτόν τον χρυσούν αστέρα του Θεού εις σφαγείον. Ο δε φιλάνθρωπος Κύριος απεκάλυψε προ πολλού το εν «ου έστι χρεία» εις έκαστον άνθρωπον και εις ολόκληρον την ανθρωπότητα. Ποίον είναι τούτο; Ο Θεάνθρωπος Κύριος και παν ό,τι φέρει μαζί Του: Η θεία Αλήθεια, η θεία Δικαιοσύνη, η θεία Αγάπη, η θεία Αγαθωσύνη, το θείον Φως, η θεία Αγιότης, η θεία Αθανασία, η θεία Αιωνιότης και όλαι αι άλλαι θείαι τελειότητες. Ιδού, τούτο είναι «ου έστι χρεία» εις τον άνθρωπον και εις την ανθρωπότητα, όλαι δε αι άλλαι ανάγκαι του ανθρώπου εν συγκρίσει προς αυτήν, είναι τόσον δευτερεύουσαι, ώστε να είναι σχεδόν άχρηστοι (πρβλ. Λουκ. 10, 42).

Όταν ο άνθρωπος με ευαγγελικήν σοβαρότητα σκέπτεται το μυστήριον της ζωής του και του κόσμου, έρχεται κατ' ανάγκην εις το συμπέρασμα, ότι ανάγκη των αναγκών είναι το να απαρνηθή όλας τας ανάγκας και να ακολουθήση και να ενωθή με Αυτόν,

διά της ασκήσεως των ευαγγελικών αρετών και αγώνων. Εάν τυχόν δεν πράξη τούτο, ο άνθρωπος παραμένει πνευματικώς άκαρπος, άνευ νοήματος, άνευ ζωής· η ψυχή του ξηραίνεται, διασκορπίζεται, αποσυντίθεται και βαθμηδόν αποθνήσκει, έως ότου αποθάνη οριστικώς ολόκληρος, άνευ υπολείμματος. Διότι το θείον στόμα του Χριστού είπεν: «καθώς το κλήμα ου δύναται καρπόν φέρειν αφ' εαυτού, εάν μη μείνη εν τη αμπέλω, ούτως ουδέ υμείς, εάν μη εν εμοί μείνητε. Εγώ ειμί η άμπελος, υμείς τα κλήματα. Ο μένων εν εμοί καγώ εν αυτώ, ούτος φέρει καρπόν πολύν, ότι χωρίς εμού ου δύνασθε ποιείν ουδέν. Εάν μη τις μείνη εν εμοί εβλήθη έξω ως το κλήμα και εξηράνθη, και συνάγουσιν αυτά και εις το πυρ βάλλουσι και καίεται» (Ιω. 15, 4-6).
Μόνον διά της πνευματικής οργανικής ενότητος με τον Θεάνθρωπον Χριστόν, δύναται ο άνθρωπος να συνεχίση την ζωήν του εις την αιώνιον ζωήν και το είναι του εις το αιώνιον είναι. Ο άνθρωπος της θεανθρωπίνης κουλτούρας και του πολιτισμού δεν είναι ποτέ μόνος όταν σκέπτεται, με τον Χριστόν και διά του Χριστού, όταν εργάζεται, με τον Χριστόν και διά του Χριστού, όταν αισθάνεται με τον Χριστόν και διά του Χριστού. Με μίαν λέξιν, ούτος ακαταπαύστως ζη εν Χριστώ τω Θεώ και διά του Χριστού. Διότι τί είναι ο άνθρωπος άνευ του Θεού; Εις την αρχήν ημιάνθρωπος, εις το τέλος δε μη άνθρωπος. Μόνον εν τω Θεανθρώπω ευρίσκει ο άνθρωπος το πλήρωμα και την τελείωσιν του είναι του, ευρίσκει το πρωτότυπόν του, το άπειρον και ατελεύτητόν του, την αθανασίαν και την αιωνιότητά του, την απόλυτον αξίαν του. Μόνος ο Κύριος Ιησούς μεταξύ των ανθρώπων και των όντων ανεκήρυξε την ψυχήν του ανθρώπου ως τον ύψιστον θησαυρόν εις όλους τους κόσμους. «Τί γαρ ωφελείται άνθρωπος εάν τον κόσμον όλον κερδίση, την δε ψυχήν αυτού ζημιωθή; ή τί δώση άνθρωπος αντάλλαγμα της ψυχής αυτού»; (Ματθ. 16, 26).
Όλοι οι ήλιοι και τα άστρα δεν αξίζουν όσον μια ψυχή. Εάν καταναλώση ο άνθρωπος την ψυχήν του εις το κακόν και τας αμαρτίας, δεν θα ημπορέση να δώση αντάλλαγμα δι' αυτήν, έστω και αν γίνη κυρίαρχος όλων των ηλιακών συστημάτων. Μένει λοιπόν διά τον άνθρωπον μία και μόνη διέξοδος, άλλη δεν υπάρχει. Ιδού αυτή: Ο Θεάνθρωπος Χριστός είναι η μόνη ασφάλεια της ψυχής του ανθρώπου, η μόνη βεβαίωσις της αθανασίας και της αιωνιότητος. Η ψυχή δεν ασφαλίζεται με τα πράγματα, αλλ' αιχμαλωτίζεται απ' αυτά. Ο Θεάνθρωπος ελευθερώνει τον άνθρωπον εκ της τυραννίας των πραγμάτων. Τον άνθρωπον του Χριστού δεν εξουσιάζουν τα πράγματα, αλλ' αντιθέτως αυτός έχει εξουσίαν επ' αυτών. Επειδή εις το τιμολόγιον του Χριστού η ψυχή του ανθρώπου έχει ασυγκρίτως μεγαλυτέραν αξίαν από όλα τα όντα και τα πράγματα, διά τούτο ο ορθόδοξος άνθρωπος με όλην την μέριμνάν του, με όλην την προσοχήν του αφιερούται εις την ψυχήν του. Διότι ο ορθόδοξος πολιτισμός είναι πρωτίστως και κατ' εξοχήν πολιτισμός της ψυχής.
Ο άνθρωπος είναι μεγάλος μόνον διά του Θεού και εν τω Θεώ· τούτο είναι η θεμελιώδης αρχή του θεανθρωπίνου πολιτισμού. Χωρίς τον Θεόν ο άνθρωπος δεν είναι παρά εβδομήκοντα κιλά αιμοφύρτου ύλης. Τί είναι ο άνθρωπος χωρίς τον Θεόν, αν όχι τάφος παραπλεύρως εις τάφον; Ο Ευρωπαίος άνθρωπος έχει καταδικάσει εις θάνατον και τον Θεόν και την ψυχήν. Δεν κατεδίκασεν όμως ούτω και τον εαυτόν του εις θάνατον εκ του οποίου θανάτου δεν υπάρχει ανάστασις; Κάμετε ειλικρινώς

και αμερολήπτως τον απολογισμόν της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας, επιστήμης, πολιτικής, κουλτούρας, πολιτισμού, και θα ιδήτε ότι αυταί έχουν φονεύσει εις τον Ευρωπαίον άνθρωπον τον Θεόν και την αθανασίαν της ψυχής. Εάν όμως προσέξετε σοβαρώς εις την τραγικότητα της ανθρωπίνης ιστορίας, οπωσδήποτε θα εννοήσετε, ότι η θεοκτονία πάντοτε καταλήγει εις την αυτοκτονίαν. Ενθυμείσθε τον Ιούδαν; Εκείνος πρώτος εφόνευσεν τον Θεόν και έπειτα εξώντωσε τον εαυτόν του. Τούτο είναι αδυσώπητος νόμος, ο οποίος κυριαρχεί εις την ιστορίαν του πλανήτου αυτού.
Το οικοδόμημα του ευρωπαϊκού πολιτισμού, οικοδομηθέν χωρίς τον Χριστόν, κατ' ανάγκην θα καταρρεύση και μάλιστα πολύ συντόμως, ως προεφήτευσεν ο οραματιστής Ντοστογιέφσκι και ο θλιμμένος Γκόγκολ προ εκατόν και πλέον ετών. Και ενώπιον των οφθαλμών μας πραγματοποιούνται αι προφητείαι των ορθοδόξων μας Σλάβων προφητών. Δέκα ολοκλήρους αιώνας ανεγείρετο ο ευρωπαϊκός πύργος της Βαβέλ, και ημείς ηξιώθημεν του τραγικού οράματος: Ιδού, ανηγέρθη πελώριον μηδέν! Επήλθεν γενική σύγχυσις. Άνθρωπος δεν εννοεί άνθρωπον, ψυχή δεν εννοεί ψυχήν, έθνος δεν εννοεί έθνος. Ηγέρθη άνθρωπος εναντίον ανθρώπου, βασιλεία εναντίον βασιλείας, λαός εναντίον λαού, ακόμη και ήπειρος εναντίον ηπείρου.
Ο ευρωπαίος άνθρωπος έφθασεν εις τον μοιραίον ίλιγγον, ωδήγησε τον υπεράνθρωπον εις την κορυφήν του πύργου της Βαβέλ του θέλων να αποπερατώση με αυτόν το οικοδόμημά του, αλλ' ο υπεράνθρωπος ετρελλάθη ακριβώς επί της κορυφής και εκρημνίσθη εκ του πύργου. Και πίσω του ο ίδιος ο πύργος κρημνίζεται και θρυμματίζεται διά των πολέμων και επαναστάσεων. Ο homo europaeïcus έπρεπε κατ' ανάγκην να τρελλαθή εις το τέλος του πολιτισμού του· ο Θεοκτόνος ήτο αδύνατον να μη γίνη αυτοκτόνος.
Νύκτα, βαρεία νύκτα έχει καλύψει την Ευρώπην. Κρημνίζονται τα είδωλα της Ευρώπης και δεν είναι πολύ μακράν η ημέρα, κατά την οποίαν δεν θα μείνη ούτε πέτρα επάνω εις την πέτραν από την κουλτούραν και τον πολιτισμόν της Ευρώπης, διά των οποίων αύτη ανήγειρε πόλεις και κατέστρεφε ψυχάς, εθεοποίει τα κτίσματα και απέρριπτε τον Κτίστην.
Ερωτευμένος με την Ευρώπην ο Ρώσσος στοχαστής Χέρτσεν έζησε πολύν καιρόν εις αυτήν. Προς το τέλος όμως της ζωής του, προ εκατόν και πλέον ετών, έγραφεν: «Αρκετόν καιρόν εμελετούσαμε τον σητόβρωτον οργανισμόν της Ευρώπης¨ εξετέλεσαν μεγάλα έργα, δεν εξεπλήρωσαν όμως τον σκοπόν των· εκρήμνισαν την πίστιν, αλλά δεν επέτυχον την ελευθερίαν· ήναψαν εις τας καρδίας πόθους, τους οποίους δεν ηδύναντο να εκπληρώσουν... Πρώτος εγώ λιποψυχώ και φοβούμαι εμπρός εις την σκοτεινήν νύκτα, η οποία έρχεται. Χαίρε, μελλοθάνατε κόσμε, αντίο Ευρώπη!...». παντού, εις όλα τα επίπεδα είδομεν τον δάκτυλον του θανάτου... Η Ευρώπη πορεύεται προς φοβερόν κατακλυσμόν. Αι πολιτικαί επαναστάσεις κρημνίζονται από το βάρος της αδυναμίας των
Άδειασεν ο ουρανός, διότι ο Θεός δεν είναι μέσα του. Άδειασεν η γη, διότι δεν έχει επάνω της αθάνατη ψυχή. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός έκαμε τους δούλους του νεκροταφείον. Και αυτός ο ίδιος έγινε νεκροταφείον. «Θέλω να πάω εις την Ευρώπην», δηλώνει ο Ντοστογιέφσκι, «και γνωρίζω ότι μεταβαίνω εις

νεκροταφείον...»
Ο τύπος του Ευρωπαίου ανθρώπου, ο οποίος σήμερον έχει κερδίσει όλον τον κόσμον, εχρεωκόπησεν ενώπιον των βασικών προβλημάτων της ζωής. Ο ορθόδοξος Θεάνθρωπος τα έχει λύσει όλα. Ο ευρωπαίος άνθρωπος έλυσε τα προβλήματα της ζωής με τον μηδενισμόν· ο Θεάνθρωπος με την αιώνιον ζωήν. Διά τον ευρωπαϊκόν δαρβινοφαουστικόν άνθρωπον το κύριον εις την ζωήν είναι η αυτοσυντήρησις· διά τον άνθρωπον του Χριστού η αυτοθυσία. Ο πρώτος λέγει: θυσίαζε τον άλλον χάριν του εαυτού σου! και ο δε δεύτερος: θυσίαζε εαυτόν χάριν των άλλων!...

* * *

Αναμφιβόλως αι αρχαί και αι δυνάμεις της ευρωπαϊκής κουλτούρας και του πολιτισμού είναι Χριστομάχοι. Επί πολύν καιρόν διεμορφούτο ο τύπος του Ευρωπαίου ανθρώπου έως ότου αντικατέστησεν αυτός τον Θεάνθρωπον Χριστόν με την φιλοσοφίαν και την επιστήμην του, με την πολιτικήν και την τεχνικήν του, με την θρησκείαν και την ηθικήν του. Διά των συγχρόνων τεχνικών μέσων και πολιτικο-κοινωνικών επαναστάσεων, αι οποίαι είναι και αυταί γέννημα και θρέμμα της τοιαύτης της Ευρώπης, ο τοιούτος τύπος του ευρωπαίου ανθρώπου καθίσταται πρότυπον του τελείου ανθρώπου καθ' άπασαν την οικουμένην! Ούτως, ωσάν να πραγματοποιήται ενώπιόν μας ο τραγικός λόγος της Αποκαλύψεως: «Εκ του οίνου του θυμού της πορνείας αυτής πέπωκαν πάντα τα έθνη, και οι βασιλείς της γης μετ' αυτής επόρνευσαν, και οι έμποροι της γης εκ της δυνάμεως του στρήνους αυτής επλούτησαν» (Αποκ. 18, 3). Και η Ευρώπη τί σπουδαίον έκαμε διά να την αγαπήσουν τόσον; Εχρησιμοποίησε τον Χριστόν «μόνον ως γέφυραν εκ της μη πολιτισμένης εις την πολιτισμένην βαρβαρότητα, δηλαδή εκ της ατέχνου εις την έντεχνον βαρβαρότητα»!
Τα συμπεράσματά μου περί του ευρωπαϊκού πολιτισμού εμπεριέχουν κάτι το πολύ καταστροφικόν. Δεν πρέπει όμως να σας εκπλήττη τούτο, διότι ομιλώ περί της πλέον καταστροφικής περιόδου της ανθρωπίνης ιστορίας, περί της αποκαλύψεως, η οποία αφορά την Ευρώπην. Η φρίκη αυτής της αποκαλύψεως συντρίβει και το σώμα και το πνεύμα της. Όντως, διά τον έχοντα οφθαλμούς να βλέπη, η Ευρώπη και ο πολιτισμός της, ο οποίος προσδιορίζει σήμερον την μοίραν του κόσμου κείνται επί των ηφαιστείων των αντιφάσεων εάν ταύτα δεν απομακρυνθούν, είναι πολύ πιθανόν να εκραγούν συντόμως και να επέλθη η οριστική καταστροφή ολοκλήρου του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

* * *

Ο Θεός τίποτε δεν αγαπάει τόσο, όσο την ευσπλαγχνία. Έτσι μάλλον Αυτός **όλο το Ευαγγέλιο συνοψίζει στην ευσπλαγχνία.** Διότι φανέρωσε πως στην Φοβερή Δίκη θα ορίσει στον κάθε άνθρωπο το αιώνιο μέρος σ' εκείνον τον κόσμο, σύμφωνα με την ευσπλαγχνία την οποία έδειξε σ' αυτόν τον κόσμο.**Για την ευσπλαχνία του καθενός** θα **δώσει αθανασία και ζωή Αιώνια...**
Μήπως ξέρετε με τί ο άνθρωπος γίνεται περισσότερο όμοιος με τον Θεό; Με την ευσπλαγχνία, διότι ο Θεός είναι Θεός ευσπλαγχνίας και ο άνθρωπος είναι άνθρωπος ευσπλαχνίας. Γι' αυτό **η υψηλότερη εντολή του Θεανθρώπου στους ανθρώπους είναι: Γίνετε ελεήμονες όπως είναι ελεήμονας ο Πατέρας σας ο Ουράνιος - ο Θεός!....**

(«Ο ΟΣΙΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥ, Ο ΑΣΚΗΤΗΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΣ (1884-1980)», τ. 10, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2004, Θεσ/νίκη, Έκδοσις: «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ»)

(Πηγή: "Ιερά Μονή Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου")